

SVĚTOVÁ
PRÓZA

Mika
Waltari
Jeho
království

VYŠEHRAĐ

Jeho království

**Jedenáct listů Marca Manilia Mezentiana
z jara r. XXX po Kristu**

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Mika Waltari
Jeho království – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2025

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

Mika
Waltari
Jeho
království

Mika *Waltari* **Jeho** **království**

Jedenáct listů
Marca Manilia
Mezentiana z jara
r. XXX po Kristu

VYŠEHRAÐ

© The Estate of Mika Waltari and WSOY

First published in Finnish with the title

Valtakunnan salaisuus in 1959

Published by arrangement with Bonnier Rights Finland, Helsinki

Translation © Marta Hellmuthová – dědicové c/o Dilia, 1974

ISBN tištěné verze 978-80-7601-880-8

ISBN e-knihy 978-80-267-3217-4 (1. zveřejnění, 2025) (ePDF)

ISBN e-knihy 978-80-267-3220-4 (1. zveřejnění, 2025) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-267-3221-1 (1. zveřejnění, 2025) (mobi)

Marcus Manilius Mezentianus Tullii¹**Pozdrav**

V předešlém listě jsem ti vypravoval, Tullie, o své cestě Egyptem podél řeky. Přes zimu jsem zůstal v Alexandrii a marně čekal na tebe. Byl jsem zamilovaný dítě, vždyť ani ten nejbohatší kupec, ani ten nejzvědavější občan nepostával tak vytrvale v přístavu, když přistávaly lodi z Ostie nebo z Brundisia. Do konce plavebního období jsem se potuloval přístavem dennodenně, až jsem byl protivný strážcům, celníkům i přístavním úředníkům.

Mého vědění sice vskutku přibývalo a slyšel jsem povídat o vzdálených zemích, ale oči mi slzely, upírajíce se marně na širou pláň moře, a po přistání posledních lodí jsem si musel přiznat, žeš mne oklamala. V těchto dnech, Tullie, bude tomu již celý rok, co jsme se viděli naposled a co jsi mne přiměla opustit Řím, a byly to lživé přísahy a sliby, to nyní již vím.

V siré zatrpklosti jsem ti napsal onen list, v němž jsem se s tebou navždy rozloučil a v němž jsem se zapřisáhl, že odpluji do Indie a nikdy již se nevrátím. Jsou tam přece ještě potomci řeckých vojevůdců Alexandrových a vládnou podivným městům. Ale přiznávám se, že jsem již při psaní sám sobě nevěřil. Nesnesl jsem pomyšlení, že bych tě, Tullie, již nikdy neměl spatřit.

Dosáhl-li muž třicítky, pak by již neměl být otrokem své lásky. Však jsem se také uklidnil a moje horoucí vášně pohasla. To mne zde zavedlo do pochybné společnosti a velice jsem sešel. Nelituji toho, neboť člověku se nikdy jeho činy nevrátí a nemůže je změnit. Ale tím spíše vím, jak tě miluji, ježto žádná žena mne nemůže ukojit. Proto ti připomínám, Tullie, má milovaná, že jednou povadne květ i tvé mladosti, jednou zvrásčí i tvoje hladké tváře, pohled tvých očí zmatní, tvé vlasy zešediví a zuby vypadají. Tehdy snad budeš litovat, žeš své touze po

veřejných počtách a vlivném postavení obětovala lásku ke mně. Neboť jsi mne milovala, tomu věřím, nemohu přece pochybovat o tvých dávných přísahách. Jinak by již nic na tomto světě nemělo pro mne význam. Milovala jsi mne, ale miluješ-li stále ještě, to nevím.

V dobrých okamžicích si myslím, žeš mne přiměla opustit Řím opravdu jenom kvůli mně samému, abys mne zachránila před nebezpečím, před ztrátou jmění a snad i života. Nebyl bych odešel, kdybys nebyla přísahala, že přijedeš za mnou do Alexandrie a že zde strávíme zimu pospolu. Mnohé vznešené Římanky, dávno před tebou, cestovaly do Egypta na zimu, samy, bez manželů, a ještě mnohé tak pocestují, pokud znám římské ženy. Mohla ses nyní na jaře opět do Říma vrátit. A po mnoho měsíců jsme mohli spolu žít, Tullie.

Místo toho jsem sešel, jak na těle, tak na duchu, v oněch měsících. Procestoval jsem ten čas, dokud mne neomrzelo vyškrabávat tvé jméno na pradávné stavby a sloupy chrámů. Ve svém zármutku jsem se dal zasvětit i do tajných obřadů Isidiných², ale byl jsem již zajisté starší a zatvrzelejší než oné nezapomenutelné noci, kdy jsme se společně zasvětili do Dionýsových mystérií. To vytržení jsem již neprožil. Nedovedl jsem uvěřit těm dohola oholeným kněžím. A ze všeho mi zůstal pouze pocit, že jsem zaplatil příliš draho mizerné poučení.

Nemysli si přesto, že jsem se bavil jenom s Isidinými kněžkami a s ženami jejich chrámu. Seznámil jsem se i s herci a zpěváky, ba dokonce s býčími zápasníky v cirkus. Viděl jsem také několik řeckých divadelních her z dávných dob, jež bych mohl docela dobře přeložit do latiny, kdybych toužil po slávě tohoto druhu. Toto všecko ti vypisuji proto, abych ti ukázal, že jsem v Alexandrii neměl dlouhou chvíli. Alexandrie je město světa. Elegantnější, prohnilejší a rozmařilejší než Řím.

Největší část dne jsem trávil nicméně v Múseiu³, v jeho knihovně, poblíž přístavu. Pravím v knihovně, ačkoli by snad správnější bylo říci v knihovnách. Ty stavby tvoří celou městskou čtvrť. Stěžovali si mi na katastrofální stav knihovny, neboť starci žijí z minulosti. Tvrdili, že se knihovna již nikdy nevzchopí k dřívějšímu rozkvětu po tom, co Julius Caesar před jednou generací – byv zde obklíčen – spálil v přístavu egyptské loďstvo.

A s ním shořela část budov knihovny, na sto tisíc nenahraditelných svitků starých děl.

Nicméně mi řeklo trvalo, než jsem se naučil zacházet s jejich seznamem knih a nalézt to, co jsem hledal. Mají desetitisíce svitků jen s vysvětlivkami Iliady, nemluvě ani o komentářích k Platónovi a Aristotelovi, jež mají vlastní budovu. Kromě toho jsou tu nesčetné svitky, jež nebyly zapsány nikdy v seznamech a jež, zdá se mi, nikdo ani nestačil prohlédnout, když byly uloženy do knihovny.

Z politických důvodů, jak je pochopitelné, nebyli právě dychtiví vytahovat na světlo stará proroctví, nebo mě dokonce učit je hledat. Oklikou jsem se jich musel vyptávat a získávat si jejich důvěru dary a hostinami. Jejich prostředky jsou skromné, sami jsou chudí, jak to bývá u nejmoudřejších učenců obvyklé, a vždy u mužů, kteří milují více knihy než svůj život i než svůj zrak.

Tak se mi podařilo vyhrabat z úkrytu knihovny celou hromadu proroctví, jak známých, tak zapomenutých. Je evidentní, že podobná proroctví byla od nejdávnějších dob u všech národů. Všecka jsou temná a dávají možnost pobuřujících interpretací podobně jako odpovědi věštíren. Abych byl docela poctivý, zapomněl jsem se často a přečetl jsem si přitom leckterou řeckou povídku, v níž se lehkomyšlně lže o cestování a o různých dobrodružstvích. Zatoužil jsem i po tom, zanechat prostě trpkých proroctví a napsat podle řeckých vzorů knihu vlastních výmyslů. Ale přes svůj původ jsem přece příliš Římanem, než abych psal o věcech, které bych si sám vymyslel.

I o milostném umění jsou v této knihovně vyprávění, nad nimiž by si Ovidius připadal dětinským. Jsou řecká nebo do řečtiny přeložená ze starých egyptských povídek. Nedovedu opravdu ani říci, která jsou krásnější. Ale když jich člověk několik podobných přečte, má jich dost. Podobají se sobě jako vejce vejci. Od dob božského Augusta byly tyto svitky sbírány a uloženy v tajných komnatách, a není již dovoleno je opisovat. A číst je smí pouze badatelé.

Ale vrátím se k proroctvím. Jsou stará i nová. Stará byla aplikována již na Alexandra a ovšem i na božského Augusta, jenž přinesl světu mír. Když jsem zkoumal rozpravy o nich, bylo mi

čím dál jasnější, že největší pokušení pro badatele je aplikovat to na vlastní dobu a na vlastní přání.

Nicméně jsem se přesvědčil ještě o jedné věci. A vše, co se stalo za našich dnů, potvrzuje mi toto přesvědčení, ba potvrzuje i hvězdy. Svět se dostává do nového období, jehož znamení jsou jiná než dříve. To je tak jasná a evidentní realita, že všichni astrologové jsou téhož mínění, a to v Alexandrii jako v Chaldeji, na Rhodu jako v Římě. Proto je přirozené a pochopitelné, že se shodují na narození nového vládce světa ve znamení souhvězdí Ryb.

Snad jím byl Caesar Augustus, jemuž se v provinciích sloužilo jako bohu již za jeho života. Ale jak jsem ti již v Římě povídal, zmínil se můj adoptivní otec Marcus Manilius v díle *Astronomica*⁴ o střetnutí Saturna a Jupitera v souhvězdí Ryb. Z politických důvodů však vyškrtl při uveřejnění své knihy toto místo, ale i zdejší astrologové se pamatují dobře na tuto konjunktci. Jestli se skutečně tehdy narodil vládce světa, musel by mít dnes třicet sedm let. A tu by bylo záhodno, aby se již o něm něco slyšelo.

Jistě se divíš, že ti v dopise připomínám tak otevřeně věc, kterou jsem kdysi svěřil jen tvým uším v nejhlubším tajemství tam v Bajích⁵, zrána, když kvetly růže a když jsem věřil, že nikdo na světě mi nemůže lépe rozumět než ty, Tullie. Ale jsem zkušenější než tehdy. A jako takový posuzuji dnes proroctví jinak. Poloslepý stařec v knihovně mi řekl ironicky, že proroctví patří mladým. Přečte-li člověk tisíc knih, začne tušit deprimující pravdu. A deset tisíc knih ho učiní navždy smutným.

Proto píši tak otevřeně, že si v naší době nikdo nemůže udržet žádné tajemství pro sebe. I nejtajnějším rozhovorům lze naslouchat a oznámit jejich obsah dále. A není dopisu, jenž by se nečetl a v případě nutnosti nekopíroval. Žijeme přece v době podezřívání. Došel jsem k závěru, že nejlepší prostředek sebezáchovy je mluvit otevřeně a psát právě to, co si člověk myslí.

Zásluhou testamentu, jež znáš, jsem dostatečně bohat, abych uspokojil i přepychové choutky, ale zase ne bohat natolik, aby se vyplatilo mne sledovat. Pro svůj původ⁶ nemohu – ani bych nechtěl, i kdybych mohl – pomýšlet na státní úřad. Ne, takovou touhu po poctách nemám.

Hvězdy východu mi pokynuly. Přimělas mne odejít z Říma, aby ses mne zbavila, šalebná Tullie, protože jsem tě začínal rozčilovat. Ve své domýšlivosti jsem si dovolil přísahat, že osobně vyhledám příštího vládce světa, neboť je již nejvyšší čas, aby se objevil. Že budu mezi prvními po jeho boku, že se dám do jeho služeb a že nashromáždím svou odměnu, kterou tím získám, abych si zasloužil jednou být tvým čtvrtým či pátým manželem. Jak se mi můžeš vysmát!

Buď bez starosti. Ani pro tento úmysl nemá nikdo důvod mne sledovat. Po vládcí světa není ani slechu ani vidu. V Alexandrii, v tomto středu všehomíra, filosofie a intrik, by se o něm již vědělo a mluvilo. Kromě toho Tiberius sám dobře ví o té konjunkci Jupitera a Saturna před sedmatřiceti lety. Rovněž onen muž, jehož jméno není třeba v listu psát, ví o všem. Avšak on pevně věří, že z východu vládce světa nepřijde.

Milovaná Tullie, vím dobře, že zkoumání proroctví mi bylo jen náhražkou toho, čeho nemohu dosáhnout, jen uhýbáním před tebou. Ráno, když se probudím, mou první myšlenkou jsi ty, a večer, když jdu spát, jsi i mou myšlenkou poslední. A za noci se mi o tobě zdává a kvůli tobě také bdím. Svitek nenahradí muži ženu, kterou miluje.

Rozhodl jsem se zkoumat také židovské svaté knihy. V Alexandrii působí jistý Filón, židovský filosof, jenž zkoumá ta Písma a srovnává je stejně jako Řekové a Římané Homéra. Domnívá se totiž, že tak učiní židovskou víru pomocí řecké filosofie pochopitelnější.

Znáš přece Židy i jejich víru. Vždyť jsou i v Římě od ostatních odděleni a neobětují římským bohům. Mnozí se jich proto bojí. V četných rodinách však se již světí podle nich sedmý den jako den odpočinku. Ale většina jimi pohrdá, protože mají jen jednoho boha a ještě k tomu tento bůh nemá ani obrazu.

Nicméně i v jejich svatých knihách se tvrdošíjně uchovává, a to z nejstarších dob, proroctví o příštím vládcí světa. Jejich proroci to neustále opakovali, takže toto proroctví je nejlépe uchované ze všech proroctví u různých národů. Tohoto příštího Imperatora nazývají Mesiášem. Až přijde k moci, budou Židé vládnout celému světu. Taková arogance může být jen národní

nadějí. Vždyť ten lid prožil tragické a zahanbující doby. Otroctví v Egyptě, pak stejné otroctví v Babylóně, dokud jim Peršané nedovolili vrátit se do vlasti. I jejich chrám byl častokrát zničen.⁷ Naposled jej spálil Pompeius⁸, i když to neměl v úmyslu. Židé se liší od jiných národů i tím, že mají chrám jediný. Je v jejich svatém městě Jeruzalému. Synagógy, jichž mají dost a dost ve všech městech světa, nejsou chrámy, ale jen shromažďovací síně, kde vyzpěvují a vysvětlují svá svatá Písma.

Pro ta proroctví o králi světa, jenž se zrodí z jejich středu a jehož zásluhou ovládnou svět, je mnozí nenávidí. Proto se jimi již nevychloubají příliš nahlas, nýbrž udržují vědomí o nich jen mezi sebou, odděleni od ostatních národů. Nicméně je neskrývají. Když vidí, že se cizinec zajímá o jejich učení, pomohou mu ochotně pochopit svaté knihy. Tak je tomu aspoň v Alexandrii. Známí učenci, a také filosof Filón, vysvětlují proroctví o Mesiáši obrazně. Mně nicméně kdosi tvrdil, že se mu má rozumět doslovně. Upřímně řečeno, myslím, že je třeba, aby člověk od dětství byl vychováván v jejich víře, pak může vážně věřit v ta Písma, jež vyžadují vysvětlování. Ale musím doznat, že ze všech chaotických proroctví je toto židovské ještě nejjasnější.

Židovští učenci zde, v Alexandrii, jsou svobodomyšlní a jsou mezi nimi nepochybně i skuteční filosofové, kteří i svolí stolovat s cizincem. Spřátelil jsem se s jedním z nich a popíjím s ním někdy nesmíchaná vína. I to se v Alexandrii stává. Potom mi v opojení svědčí o příchodu Mesiáše a o světovládě Židů. Dokazoval mi přitom, jak Židé, ani panovníky nevyjímajíc, věří skutečně v Mesiáše. Vypravoval, jak jejich velký král Héródés⁹ jen několik let před svou smrtí dal vyvraždit všechny chlapce z celého města. Jistí chaldejští učenci totiž cestovali do onoho judského města, jdouce za hvězdou, jež je vedla, a tvrdili ve své naivitě, že se příští král tam právě narodil. Héródés pak chtěl zachránit království svému rodu.

Z tohoto vyprávění soudím, že byl stejně nedůvěřivý jako onen známý vládce, jenž se v stáří uchýlil na ostrov a žil tam zcela sám.

Chápeš, Tullie, že ten krutý příběh mě vzrušil. Podle roku Héródova úmrtí jsem si snadno vypočítal, že to vraždění se stalo právě v době konjunkce Saturna s Jupiterem. Potvrzuje to

také, že konstelace hvězd vzbudila neklid mezi židovskými a východními učenici právě tak jako na Rhodu a v Římě.

Zeptal jsem se: „Myslíš si tedy, že byl příští Mesiáš zavražděn v kolébce?“

Mladý židovský učenec se usmál – vousy měl polity vínem – a pravil: „Kdo by mohl zavraždit Mesiáše? Héródés byl nemocen a pomátl se na rozum.“

Ale najednou se ulekl vlastních slov, ohlédl se a dodal: „Nicméně se nedomnívej, že se Mesiáš tehdy narodil. Čas není oznámen. Již bychom o něm jistě slyšeli. Ostatně, v každém pokolení se narodí nějaký nepravý mesiáš a vzbudí neklid mezi prostým lidem jeruzalémským.“

Jenže ta myšlenka ho po celý večer týrala, a když jsme popili ještě více vína, pronesl významně: „Za Héróda utekl mnohý z Jeruzaléma i odjinud do Egypta. Mnozí zde zůstali, ale většina se vrátila po Héródově smrti domů.“

„Myslíš,“ zeptal jsem se, „že zrozeného Mesiáše ukryli v Egyptě před Héródovým pronásledováním?“

Pravil: „Jsem saduceus.“¹⁰ To řekl proto, aby mi ukázal, že je muž velkého světa a nepřehání pouta židovské tradice.

„Tedy pochybuji,“ pokračoval. „Nevěřím jako farizeové v nesmrtnost duše. Když člověk zemře, leží natažen a již není. Tak je psáno. Protože žijeme na tomto světě pouze jednou, je rozumné se z toho radovat. Naši velcí králové si nic neodepřeli, ačkoli přehnané požívačnictví učinilo Šalomouna nakonec trdnomyslným. I ten nejučenější je v skrytu duše dětinsky zbožný. Obzvláště když pije nesmíchaná vína, pak věří i v to, več nevěří s jasnou hlavou. Proto ti budu vyprávět pohádku, kterou mi povídali, když jsem dospěl do věku dvanácti let.“

A vypravoval: „V den odpočinku nesmí u nás nikdo pracovat rukama. Za časů krále Héróda uprchl z judského Betléma starý dělník se svou mladou manželkou a s právě narozeným synem. Usadili se v Egyptě uprostřed balzámových zahrad. Muž se živil prací svých rukou a nikdo o nich nic zlého nevěděl. Ale jednou v sobotu překvapili Židé tříletého chlapce, jak si hněte z hlíny vlašťovičky. Přivedli jeho matku, poněvadž chlapec porušil zákon a sobotní den. Chlapec však foukl na hliněné ptáčky a ti vyletěli živí do vzduchu. Brzy potom rodina z obce zmizela.“

„Myslíš,“ zeptal jsem se v rozpacích, protože jsem ho měl za nepředpojatého, „myslíš, že mohu věřit podobným pohádkám pro děti?“

Zavrtěl hlavou a zahleděl se před sebe oválnýma židovskýmá očima. Byl krásný a hrdý jako mnozí Židé starého rodu. „To si nikterak nemyslím,“ ujišťoval mě. „Ale myslím si, že zrození takové pohádky ukazuje jen na to, že za časů Héródových uprchla do Egypta nějaká zbožná rodina, jež přes svou vnější nepatrnost vzbudila pozornost lidí. Jestli chci rozumně vysvětlit zrod té pověsti, pak snad jeho matka bránila malého narušitele sobotního klidu tak pádnými slovy, opírajíc se o Písma, že umlčela žalobce. Ale ten její výklad byl příliš složitý a zapomněl se. Pomocí našeho Písma lze dokázat cokoli. A když pak rodina zmizela stejně tajemně, jako přišla, upravili lidé tu událost na pohádku pro děti.“

A ukončil náš hovor řka: „Kéž bych měl dětskou mysl a věřil Písmům jako děti. Bylo by to lehčí než se potácet mezi dvěma světy. Řek se ze mne nikdy nestane a v srdci ani již nejsem synem Abrahama.“

Příštího dne mne bolela hlava a bylo mi bídne, ale nestalo se mi to v Alexandrii poprvé. Strávil jsem ten den v lázních. Po koupelích a masážích, po cvičení a po dobrém jídle jsem se cítil jako ve snu, jako bych se vzdálil reálnému světu a jako by se mé tělo proměnilo v stín. Tento pocit znám a je dědictvím po mém vlastním rodu. Není nadarmo mé jméno Mezentianus. V takovém stavu je člověk nejcitlivější přijmout znamení, ačkoli i tehdy je nejtěžší poznat pravá znamení od falešných.

Když jsem vyšel ze sloupové síně lázní, ovanul mne horký dech ulice a navečerní slunce mi vrhlo blesky do očí. Můj stav se neměnil. Krácel jsem po hlučných ulicích nemysle na to, kam jdu. Jak jsem tak šel, duchem nepřítomen, považoval mne jeden průvodce za cizince, dotkl se cípu mého pláště a začal mi výmluvně nabízet návštěvu v kanópských lupanářech¹¹ nebo v majáku na Faru či v chrámu býka Apise. Průvodce byl tvrdohlavý a nemohl jsem se ho zbavit, dokud ho nepřerušilo hlasité volání. Špinavým prstem ukázal na volajícího muže, zasmál se a řekl: „Podívej se na Žida!“

Na rohu zeleného trhu stál v kůžích oděný muž. Měl husté vlasy i vousy, tvář hubenou postem a nohy poseté ranami. A neustále volal stejnou větu, jednotvárným hlasem, v aramejštině, a oči se mu obracely v sloup. Průvodce mi řekl: „Zajisté nevíš, co vyhlašuje.“

Ale jak ty dobře víš, Tullie, rozumím i mluvím aramejsky¹², vždyť jsem strávil dětství v Antiochii. Tehdy jsem si také představoval, že se stanu písařem některého východního prokonzula¹³, než jsem se dostal do rhodské školy¹⁴ a než jsem začal lépe chápat, co vlastně od života chci.

Rozuměl jsem proto dobře, co hlásal tento židovský sektář příšlý z pouště. Volal, až ochraptěl: „Kdo máš uši, slyš! Království boží je blízko! Připrav se na cestu!“

Průvodce mi vysvětloval: „Oznamuje příchod židovského krále. Takovými pomatenci se cesta z pouště do města jen hemží, takže je už ani všechny nebičují. Ostatně je politicky únosnější nechat Židy, ať se hádají mezi sebou. Pokud se oni navzájem bijí, potud máme my, lidé z gymnasia¹⁵, klid. Není vražděníctví většího národa nad Židy. K našemu štěstí se jejich sekty nenávidí navzájem více, než společně nenávidí nás, které nazývají pohany.“

A po celou tu dobu volal ochraptělý hlas táž slova, až se mi pevně vstípila do paměti. Hlas pak volal o blízkém království božím a nemohl jsem jej nechápat jako znamení pro mne. Bylo to, jako by ve chvílce strhla všechna proroctví, jež jsem v zimě studoval, závoj temných představ, a shrnula se do jasných slov: Království boží je blízko.

Průvodce pokračoval ve svém řečném proudu a stále se mne držel křečovitě za lem pláště. „Brzy budou židovské Velikonoce,“ povídal. „Již odcházejí poslední karavany a lodi vyplouvají z přístavu, aby dopravily poutníky do Jeruzaléma. Uvidíš, jaká tam bude letos zase mela!“

Podařilo se mi říci: „Rád bych se jednou podíval na to židovské svaté město.“

Jako by se vzrušil mými slovy, zvolal: „Učiníš moudře, pane, neboť Héródův chrám je div světa. Kdo cestoval a neviděl jej, pak neviděl nic. A nemusíš se obávat nějakých výtržností, to

jsem řekl jen tak žertem. Cesty v Judeji jsou bezpečné a v Jeruzalémě vládne římská kázeň. V zemi je přece usazena celá legie, aby udržela pořádek. Pojď jen se mnou pár kroků a zařídím ti svými dobrými konexemi ještě nějaké místo na lodi, která pluje do Joppe nebo do Caesareje.¹⁶ Ovšemže oni řeknou nejprve, že všechna místa jsou již obsazena v tuhle dobu, před Velikonocemi. Ale přimluvím se za tebe. Bylo by to hanebné, kdyby tak vznešený Říman jako ty nedostal místo na lodi.“

A táhl mne za plášť tak ponoukavě, že jsem chtěl nechtěl musel s ním do správy syrských lodí, která byla skutečně nedaleko odtud. Tam se ukázalo, že nejsem jediný cizinec, který hodlá cestovat na Velikonoce do Jeruzaléma. Kromě Židů, příšlých ze všech možných zemí světa, i obyčejní cestující chtěli vidět něco nového.

Průvodce smlouval za mne tak vášnivě, jak jen to může Řek se Syřanem, a než jsem se nadál, měl jsem zamluveno místo ke spaní na lodi plující s poutníky do Judeje. Tvrdili mi, že to byla jediná a poslední loď, která ještě vypluje z Alexandrie. Měla vlastně zpoždění, způsobené tím, že byla zbrusu nová a potřebovala jakési dodělovky. Nazítří ráno vypluje na svou první cestu, takže se nemusím obávat ani obvyklé špíny, ani hmyzu, jež znepříjemňují cestování podél oněch břehů.

Průvodce vymámil ze mne za svou službu pět drachem, ale dal jsem mu je rád, vždyť mi bylo dáno znamení a já se rozhodl. Byl spokojen, ale zůstal ještě tam a vymáhal si odměnu za zprostředkování od loďařského úředníka. Ještě před večerem jsem si zařídil u svého bankéře cestovní příkaz k vyplacení v Jeruzalémě, neboť jsem natolik zkušený, že nenosím do cizích zemí nikdy mnoho hotových peněz. Zaplatil jsem účet ve svém útulku pro cizince a večer jsem se rozloučil s několika známými, jež jsem nemohl opominout. Neřekl jsem jim však, kam pluji, abych se vyhnul jejich výsměchu, jen jsem naznačil, že budu na cestách asi po celé léto a na podzim že se vrátím, nejspěději.

Té noci jsem dlouho bděl a cítil jsem jasněji než kdy dříve, jak mne alexandrijská zima poničila na duchu i na těle. Ať si je celá Alexandrie i se všemi pozoruhodnostmi divem světa, já ale již měl nejvyšší čas odtud odejít. Jinak bych se byl ztratil sám sobě v té požívací horečce města, znaveného staletou řeckou

moudrostí. Takový zjemnělý muž jako já by mohl docela zmalátnět, kdyby zůstal v Alexandrii příliš dlouho.

Proto jsem si myslel, že mi cesta po moři a pouhé dva dny po souši na římských silnicích udělají jen dobře. Ale jak je to obvyklé, byl jsem ráno brzy vzbuzen, abych stihl loď, a nedospal jsem. Huboval jsem sám sebe, že opouštím příjemnosti pohodlného života a že se vydávám do cizí, nepřátelské země za fantomy nějakých temných, nejasných proroctví.

V přístavu jsem vystřízlivěl docela, neboť jsem byl oklamán hůře, než jsem vůbec mohl tušit. Loď jsem našel jen po dlouhém hledání a mnohém vyptávání a nemohl jsem uvěřit svým očím, že ten nejchatrnější shnilý vrak má být zbrusu novou lodí, jež se vydává na svou první plavbu! A zajisté, že se na ní pracovalo, protože sotva by se byla udržela na hladině bez pořádných vycpávek a smolování. Pach, jenž z ní vycházel, mi připomínal kanopské lupanáry. Ano, bylo to to nejlevnější kadidlo, které dal loďař zapálit na palubě, aby nebylo cítit jiné pavůně. Shnilé boky přikryly pestré látky a povadlé květiny z květinového trhu měly představovat slavnostní výzdobu k odjezdu.

Zkrátka řečeno, tato narychlo vyspravená a na moře jakž-takž vypravená díže vypadala jako stará přístavní nevěstka, která se odváží na denní světlo jen zahalená do pestrých rouch, vrásky v tváři skryté barvou a šíříc na dálku pach laciných voňavek. Stejně vychytralý a všech iluzí zbavený pohled jako bych spatřil i u správce lodi, když mě přijímal, ujišťoval a přísahal, že jsem našel tu pravou loď, na kterou patřím, zavedl mne k místu mého lože mezi křikem, řvaním, slzami, hádkami a loučením.

Nakonec jsem se již ani nemohl zlobit a rozesmál jsem se, vida to vše kolem. Sice nemá či nemusí člověk vyhledávat nebezpečí, ale může se jim rozumně vyhnout. Na druhé straně však strachem z každého činí svůj život nesnesitelným. Naslouchal jsem učení tak mnohých filosofů, že se ve mně upevnilo jisté přesvědčení. Nevěřím, že člověk může i při největší opatrnosti prodloužit svůj život, byť i jen o píd, přes určenou míru.

Jsou ovšem ještě i nyní sobečtí a pověřiví bohatci, kteří porušující římské zákony dají v oběť tříhlavé bohyni¹⁷ svým jménem mladého otrocka, aby sobě prodloužili život mírou jeho života přerušného. V kterémkoli velkém městě Východu lze

nalézt čaroděje či kněze, jenž zná kouzla a za dobrou odměnu je ochoten takovou oběť provést. Podle mého mínění je to však sebeklam a krutý blud. Schopnost člověka klamat sebe a mít za pravdu to, co si přeje, je nezměřitelná. Nicméně myslím, že ani jako stařec, dožiji-li se toho, nebudu se bát smrti natolik, abych podlehl takové slabosti.

V mém směšném postavení mě utěšovalo vědomí, že loď pluje podél známých břehů a že jsem dobrý plavec. Bezuzdná veselost se mne zmocnila, a nikterak jsem se nemrzela na lest, jejíž jsem byl obětí. Rozhodl jsem se brát to z té nejlepší možné stránky a těšit se z plavby, abych jednou mohl vypravovat tuto příhodu a případně ještě přehnat její nepříjemnosti.

Vytáhly se kotvy, vesla zabrala a narážela na sebe v nesrovnaném taktu, záď se odlepila od nábreží a lodník vylil přes okraj číši pro bohyni Dobrého štěstí. Lepšího adresáta této oběti si ani nemohl zvolit, neboť zajisté sám věděl předobře, že pouze za pomoci dobrého štěstí se dostaneme do cíle. Židovští cestující pozvedli paže a volali posvátným jazykem svého boha na pomoc proti mořským nebezpečím. Na přídi začala jakási ověřená dívka zpívat a drnkat na lyru a mladík, jenž k ní zřejmě patřil, pískat na flétnu. Ani v Alexandrii jsem neslyšel tak líbezný zpěv v nejnovějším slohu s doprovodem nástrojů. Židovští poutníci zjistili ke své hrůze, že na lodi je také potulná divadelní tlupa, ale jejich stížnosti již nebyly nic platny. Ostatně nás, jež považovali za nečisté, byla většina a oni, sami opožděnci, nebyli z bohatých. Byli tedy nuceni snášet naše stíny a spokojit se s mytím hrnců v jedné nádobě. Samota je v naší době vzácný přepych. Nesnášel jsem kolem sebe otroky hlídající každý krok a výraz, a lituji ty, kteří pro své postavení či z pohodlnosti žijí obklopeni houfem otroků. Za této své cesty jsem musel slevit ze své přepychné libůstky a dělit se o lodní ložnici s těmi nejruznějšími a nejpochybnějšími lidmi. Židovští poutníci měli naštěstí vlastní místnost pro spaní, ba i možnost rozdělat si oheň v bedničkách s pískem pro svá zvláštní jídla. Jinak by byli dojeli ke břehům Judey tak dokonale nečistí, že by se byli sotva odvážili pokračovat v cestě do svého svatého města. Přísné jsou jejich zákony a příkazy čistoty.

Kdybychom nebyli měli příznivý mírný vítr a plachty ku pomoci, nebyli bychom myslím nikdy dopluli, neboť veslaři byli stejní zchátralci jako ona loď, dědkové pisklaví a zadýchání, chromí a nemocemi prolezlí. Ani to nebyli všichni otroci, ale ještě ubožejší chudáci z přístavu, kteří nemajíce jinou obživu, dali se najmout na otrockou práci. Byli by bývali zábavným chórem v nějaké komedii. I jejich velitel, jenž jim z můstku udával takt, se smál, div se nezadusil, jejich nešikovnosti, někteří totiž vesly mlátili vesla i těla svých druhů, jiní uprostřed toho všeho rámusu pospávali pod lavicemi. A myslím, že i rákosky používal jen ze zvyku, protože z nich nemohl více úsilí vypráskat, než z nich samo vyšlo.

O cestě samé řeknu již jen to, že nikterak mi nepřispěla k nějakému pocitu zbožnosti, ani nepřipravila mou mysl k přijetí prorocké atmosféry svatého města. Bylo potřebí zbožnosti Židů a jejich úcty k chrámu, aby mohli pozvedat paže k modlitbám ráno, večer a někdy i v poledne, a zpívat melancholické i jásající písně ke cti svého boha. V ostatních hodinách dne se ozývaly z přední paluby řecké takty. To cvičili herci. Jindy zase byli vybídnuti veslaři na chvíli k veslům, pak se ozýval z podpalubí jednotvárný chór zlomených, ochraptělých hlasů.

Řecká dívka, která při vyplutí ověnčená zpívala a hrála na lyru, se jmenoval Myrina. Byla hubená, krátkého nosu a chladných a zkoumavých zelených očí. Přes své mládí se vyznala kromě svého hudebního umění dobře i v akrobacii. Byla to radost hledět na ni, jak denně procvičuje své tělo, aby neztratilo ohebnost. Zbožní Židé si halili tváře a naříkali hlasitě nad tímto pokušením.

Myrina je jméno amazonské. Sama upřímně řekla, že je dostala proto, že je tak hubená a bez ňader. Kdysi vystupovala již v Judeji, a to za Jordánem, v řeckých městech Peraeje.¹⁸ Vypravovala mi, že v Jeruzalému je divadlo, postavené Héródem, ale že neměla ani chuti v něm vystupovat, poněvadž se v něm konají představení jen zřídkakdy. Není totiž obecenstva. Židé divadlo nenávidí jako celou řeckou kulturu až po vodovody, a jejich šlechticů je málo, aby zaplnili prostory divadla. Proto nyní míří do města, které bylo postaveno pro dvanáctou římskou legii,

aby v něm mohli legionáři trávit po svém volný čas, a kde najdou nadšené, i když poněkud drsné, ba bezuzdné obecenstvo. I do knížecího města Tiberiady by se rádi dostali a na zpáteční cestě se pokusí o štěstí v římské Caesareji na pobřeží.

Asi že jsem s ní tak přátelsky hovořil, vklouzla Myrina v noci ke mně a pošeptala mi, že bych ji učinil šťastnou, kdybych jí dal dva stříbrňáky, protože jsou velice chudí a pro představení potřebují šaty a střevíce, což jí dělá starosti. Jinak by mne o nic neprosila, je slušné děvče.

Nahmatal jsem ve tmě těžkou desetidrachmu a dal jsem jí ji. Byla velice potěšena, objala mne a políbila a řekla mi, že pro mou vldnost nemůže odolat a že jí smím udělat, co jen chci. Ale když zpozorovala, že nechci nic, neboť po pravdě řečeno jsem byl znaven alexandrijskými ženami, zrozpačitěla a prostoduše se zeptala, zda bych chtěl raději po svůj bok jejího bratra, jenž je ještě mlád a bez vousu. Nikdy jsem se nenadchl touto řeckou neřestí, třebaže jsem měl samozřejmě v době svých studií na Rhodu také svého platónského ctitele. Ujistil jsem ji, že se spokojím pouhým přátelstvím. Předpokládala pak asi, že jsem z nějakého důvodu učinil slib čistoty, a již na mne nenaléhala.

Zato mi vypravovala o židovské cudnosti a tvrdila, že vzdělání Židé nepovažují za hřích pomilování s cizími ženami, pokud to nejsou Židovky. To jejich zákon zakazuje. A vypravovala mi několik historek, aby potvrdila svá slova, ale nevěřil jsem jí docela. Natolik jsem se naučil vážit si jejich učenců v Alexandrii.

Když se objevily na východě judské hory nad mořem zářícím jako drahokamy, svěřila mi Myrina své sny jako důvěryhodnému staršímu příteli. Věděla dobře, že rozkvět tanečnice je velmi krátký. Chtěla si proto nashromáždit peníze a založit si skromný obchod s vonnými mastmi a oleji v některém svobodomyslném přístavním městě a s ním spojený tichý lupanárek. Hleděla přitom na mne nevinným pohledem. Ovšem čekání by se jí zkrátilo, kdyby cestou potkala bohatého milence. Ze srdce jsem jí přál to štěstí.

Zásluhou buď lodníkovy oběti či úpěnlivých modliteb židovských poutníků jsme dopluli skutečně do joppského přístavu, i když poštípání hmyzem, hladoví, žízniví a špinaví, ač jiných neštěstí ušetřeni, tři dny před židovskými Velikonocemi. Svátky

případly toho roku na jejich den sabatu, a proto byly zvláště významné. Židé tolik pospíchali, že sotva se trochu omyli a pojezdili u svých soukmenovců, pustili se na noc k Jeruzalému. Byla vlahá noc, nesčetné hvězdy plály nad mořem a v měsíčním svitu bylo vlastně snadné jít. Přístav byl přecpán plavidly, i velkými koráby z Itálie, Hispanie, ba až z Afriky. Z toho jsem pochopil, pokud jsem si to již dříve neuvědomil, že láska Židů k chrámu je výnosným obchodem pro všechny loďáře světa.

Viš, že nedělám ze sebe arbitra elegantiarum, ale přesto se mi nechtělo připojit se k divadelní tlupě a vydat se zrána na cestu spolu s nimi, jakkoli mne prosili, abych byl jejich ochráncem, protože nikdo z nich nebyl občanem. Proto jsem se rozhodl dokončit tento list v Joppe, neboť jsem jej začal psát na lodi pro ukrácení chvíle, a také abych si zjistil, co mne vlastně přimělo vydat se na toto dobrodružství.

Opatřil jsem si tedy v útulku pocestných jizbu pro sebe a tady píši, abych si ulevil z běd cesty. Vykoupal jsem se a použil bohatě prášku proti hmyzu. Oděv, jež jsem měl na lodi, jsem daroval chudým, zjistiv, že bych jeho spálením vzbudil pohoršení. Jsem osvěžen, vždyť jsem si dal i vlasy nakadeřit a pomazat, ba koupil jsem si nový šat. Jsem skromný, proto jsem s sebou nevzal mnoho zavazadel, zato hojně čistého papýru a psací náčiní, pak jen několik upomínek z Alexandrie, jež budu moci dát darem, bude-li to vhodné či nutné.

Na joppském tržišti se nabízí bohatým i chudým dopravní prostředky do Jeruzaléma. Mohl bych si najmout nosítka s doprovodem nebo párem volů tažený vůz či velblouda s průvodcem. Ale již jsem řekl, že samota je můj největší přepych. Proto si hodlám najmout zítra osla, naložit na jeho hřbet svůj skrovný majeteček, soudeček s vínem a něco jídla do vaku. Půjdu pěšky, jak se to na pravého poutníka sluší. Tělesné cvičení mi bude zdravé po lenošivých dnech alexandrijských, a lupičů se nebojím, vždyť cesty jsou přeplněny a hlídky dvanácté legie zajišťují jejich bezpečnost.

A nevypravoval jsem ti, má drahá Tullie, o alexandrijských ženách a o Myrině, abych tě urazil, či abys na mne proto žárlila. Kdybys aspoň trochu trpěla, kdyby tě aspoň ztráplilo svědomí kvůli mně! Ale velice se obávám, že jsi jenom spokojena,

zbavivši se mne chytře takovou lstí. Neznám však tvé myšlenky a snad se ti skutečně přihodilo něco, co ti zabránilo v cestě. Proto tě zapřísahám a věř, že příští podzim tě opět očekávám v Alexandrii, až do skončení plavebního období. I své nejmilejší věci jsem tam zanechal, ani jednu jedinou knihu jsem s sebou nevzal. Mou adresu dostaneš v římské cestovní kanceláři nebo u mého bankéře, kdybys mne právě nenašla čekajícího na tebe v přístavu, ačkoli mé srdce ví, že budu stejně zbytečně čekat jako minulého podzimu na každíčkou loď plující z Itálie.

Nevím však ani, dokážeš-li číst můj list až do konce, ačkoli jsem se snažil psát ti tak zábavně, jak jen dovedu. Sám jsem ve vážném duševním rozpoložení, jak lze soudit z mého listu. Po celý svůj život jsem váhal mezi Epikurem a učením stoy, mezi požitkem a odříkáním. Na alexandrijském nadměrném požitkářství, marném to obžerství těla i ducha, jsem si připálil mysl. Víš dobře, a já také, že láska a požitek jsou dvě různé věci. Požitek může člověk provádět jako běh či plavání, ale požitek sám činí člověka melancholickým. Řídké až neuvěřitelně je nalézt toho, pro něhož je člověk zrozen. A já jsem zrozen pro tebe, Tullie, a mé bláznivé srdce tvrdí, že i ty jsi zrozena pro mne. Připomeň si noci v Bajích, když kvetly růže.

Ale neber všecko, co jsem napsal o proroctvích, příliš vážně. Vidím v duchu, jak mi tvá plná ústa šeptají s úsměvem: „Marcus je pořád stejně nenapravitelný snílek.“ Kdybych však takový nebyl, milovala bys mne? Ovšem pokud mne ještě miluješ. To právě nevím.

Joppe je prastaré přístavní město, zcela syrské.

Ale tady se zastavuji ve psaní. Nezapomeň na mne, má Tullie, má milovaná. List vezmu s sebou a pošlu ti jej z Jeruzaléma, neboť lodi se vracejí do Brundisia až po velikonočních svátcích.

Marcus Tullii

Píši v den židovské velké noci v jejich svatém městě Jeruzalému, v pevnosti zvané Antonia¹⁹. Stalo se mi cosi netušeného a není mi ještě ani jasné, co se mi vlastně stalo. Jsem zmaten, Tullie. Proto ti musím psát, abych si vyjasnil své myšlenky.

Neopovrhuji již znameními, jimiž jsem de facto ve svém srdci nikdy neopovrhoval, ačkoli jsem o nich zvysoka mluvil i psal. Pevně věřím, že jsem byl veden na tuto cestu a nemohl jsem se jí vyhnout, i kdybych byl chtěl. Avšak jaké to byly síly, jež mne vedly, nevím. Začnu od počátku.

Najal jsem si tedy na joppském tržišti osla, odmítnuv všechny ostatní svody pohodlnějšího cestování, a dal se od pobřeží vzhůru směrem k Jeruzalému s hloučkem posledních poutníků. Můj osel byl vycvičený a mírný a po celou dobu jsem s ním neměl jedinou rozepři. Pochopil jsem, že putoval z Joppe do Jeruzaléma i zpět mnohokrát, neboť znal výborně každou studnu a místo k odpočinku, každou ves i hospodu. Lepšího průvodce jsem si nemohl ani přát. Myslím, že si mne také oblíbil, protože jsem si nesedl na něho ani v údolích, nýbrž jsem krácel na vlastních nohou, abych se osvěžil.

Jeruzalém je vzdálen od Joppe necelé dva dny pochodu legie, ačkoli pahorkatina znáví poutníka více než krajina rovná. Na druhé straně je však cesta zajímavější a Judea je úrodná a krásná země. V údolích sice mandlovníky již odkvetly, zato všechny stráně hýřily barvami květů a jejich lahodné a silné vůně se táhly za mnou po celou cestu. Byl jsem jako omládlý, ulevilo se mi, ba radoval jsem se, že unavuji své údy jako kdysi na závodistích.

Jak má výchova, tak i moje opatrnost, k níž – však víš dobře – mne přinutily různé události mého života, mne naučily

opovrhovat vnějšími formami. Proto jsem se nechtěl lišit ani svým chováním, ani svým oblečením od většiny lidí. Podobná marnivost mne vždycky jen rozesmála. Netoužím nikdy po služebnících ani po běžcích, kteří by ohlašovali můj příchod. Tak jsem i nyní pokorně ustupoval z cesty, když vážení poutníci pospíchali kolem, pobízejíce své otroky a soumary. Měl jsem více radosti ze svého osla, jestliže moudře zastříhal ušima otáčeje se po mně, než kdyby se byli vznešení bohatci zastavili a pozdravili mne, či mne požádali, abych sdílel s nimi nadále cestu.

Židé mají v rozích svého pláště střapce²⁰ a tím se poznají na první pohled od ostatních na celém světě, třebaže se jinak oblékají stejně jako my. Nicméně tato cesta, kterou Řím upravil na zvláštní vojenskou silnici, je tak stará a viděla tolik různých národů, že si mne nikdo nevšímal, i když na mém plášti nevisely střapce. V noclehárně, kde se můj osel zastavil, jsem dostal jako jiní vodu, abych napojil osla i abych si omyl ruce a nohy. V návalu poutníků neměli sluhové ani čas rozlišovat cizince od Židů. Vypadalo to tam, jako by se všichni národové, či lépe řečeno lidé celého světa vydali na radostnou cestu, aby oslavili osvobození Židů z egyptského otroctví.

Navečer druhého dne byl bych dobře došel až do Jeruzaléma, kdybych si byl jen trochu pospíšil. Ale mne, cizince, se netýkal spěch Židů. Nadšeně jsem dýchal osvěžující vzduch judských hor a nádherná květů na jejich svazích lákala můj zrak. Po alexandrijském nyvém životě jsem se cítil tak volně a vychutnával jsem tyto chvíle, takže prostý chléb mi byl lahodnější než všechny egyptské lahůdky. Ba nemíchal jsem do pramenné vody své víno, ale pil jsem ji čistou, a byla dobrá.

Tak jsem se opožďoval za ostatními. Ještě hodný kus cesty před Jeruzalémem mne překvapil hlas rákosové flétny pastýřů, kteří svolávali svá stáda k nočnímu odpočinku. Byl bych se mohl jen trochu pozdržet a dojít pak za svitu měsíce, ale vypravovali mi, jak nádherný je pohled na Jeruzalém za údolím, když slunce září vysoko na obloze a chrám oslňuje poutníkovy oči bílým mramorem a zlatem.

A takové jsem chtěl vidět toto židovské svaté město. Proto jsem k oslově údivu uhnul z cesty a oslovil pastýře, jenž vedl hustě nachumlané stádo ovcí k jeskyni na svahu. Mluvil ven-

kovským nářečím, ale rozuměl mé aramejštině a ujistil mne, že zde, v obydleném kraji, nejsou vlci. Neměl ani psa k ochraně stáda před šelmami a řekl mi, že sám spí u vchodu jeskyně, to kvůli šakalům. Měl jen učazený ječný chléb a v kousky vymačkaný ovčí sýr. Podivil se velice, když jsem vytáhl a jemu nabídl chléb pšeničný, medový koláč a stlačené fiky.

Nicméně se mého sušeného masa nedotkl, zjistiv, že nejsem Žid, ale jinak se mne neštítel. Pojedli jsme společně před jeskyní a osel se dal chtivě do okusování trnových keřů. Potom celý kraj zfiarověl, jako by byl pokryt anemonkami, ztemněl a na obloze se rozsvítily hvězdy. Zároveň se ochladilo a z jeskyně táhlo živočišné teplo shluknutého stáda. Silný byl ten pach vlny a stáje, ale nebyl nepřijemný. Dával spíše pocit bezpečí, jako vůně dětství a domova. K mému vlastnímu údivu mi vyhrkly slzy. A neplakal jsem kvůli tobě, Tullie. To jen mé zhýčkané tělo bylo unaveno namáhavou cestou. I byly mé slzy slzami únavy, aspoň jsem si to myslel.

Plakal jsem však také kvůli sobě, pro všechno to, co jsem měl za sebou, a nenávratně za sebou, a také pro to, co mne čeká v budoucnu. V té chvíli bych se byl bez bázně sehnul a pil z pramene zapomnění.

Přenocoval jsem na louce před jeskyní a nebe bylo mou střechou jako nejchudšímu z poutníků. A spal jsem tak hluboce, že pastýř již dávno odvedl své ovce na pastviny, když jsem se probudil. Neměl jsem žádný zlověstný sen, ale když jsem vstal, cítil jsem vše, vzduch i zem, docela jinak než navečer. Svah byl na západ a zůstával ve stínu, zatímco slunce již ozařovalo protější stráně. Tělo jsem měl jako zbičované, ochablé a bez vůle, a osel nedaleko stál se svěšenou hlavou, jako by ho něco trápilo. Nemohl jsem pochopit, odkud se vzala ta změna v mé náladě, vždyť jsem přece snad nebyl natolik zhýčkán, aby mne dvoudenní pěší cesta a spaní na holé tvrdé zemi natolik poničilo. Pomyslel jsem si, že se asi mění počasí, protože jsem byl odjakživa citlivý na jeho změny, stejně jako na sny a předzvěsti.

Moje úzkost byla tak mocná, že jsem neměl ani chuť k jídlu. Nebyl bych mohl ani polknout. Napil jsem se dvěma doušky z koženého vaku, ale ani víno mě neosvěžilo. Obával jsem se, že jsem pil zkaženou vodu a že se mne chytá nějaká nemoc.

Daleko na cestě jsem spatřil několik postav vystupujících k hřebenu. Trvalo mi však dlouho, než jsem přemohl svou nechuť, naložil osla a sešel k cestě zpátky. Dalo mi hodně námahy, než jsem vystoupil na hřeben, ale tam jsem konečně pochopil, co se stalo. Žhavý suchý vítr vál mi vstříc, vytrvalý pouštní vítr, jenž začne-li vát, pak vane ze dne na den, lidé z něho onemocní, hlava je rozbolí a ženy i vrhnou a vítr proniká do všech koutů a spár domů a za nocí roztřásá okenice.

V okamžiku mi ten vítr vysušil obličej a podráždil oči. Slunce vysoko na obloze vypadalo jako červený míč. Tak jsem spatřil svaté město židovské vystupovat v hradbách na druhé straně údolí a měl jsem v ústech slanou pachutí větru a oči rozbolavělé. Tak jsem spatřil věže Héródova paláce²¹, zdi velkoměstských domů nalepených jeden na druhém, budovy divadla a cirku²² a nad tím vším se zvedající bílou a zlatou stavbu chrámu²³ s hradbami a portiky.

Avšak v potměšlém slunečním světle nezářil chrám, jak mi vypravovali. Mramor nesvítil a ani zlato se nelesklo. Nepopíratelně je to přesto zázračné dílo nové architektury, mocné, stabilní a nesrovnatelně monumentální. Nicméně jsem k němu neměl ten vztah jako Židé. Hleděl jsem na něho pouze proto, že patřil k věcem, jež jsem měl vidět na této cestě. Nebyl jsem již tak mlád, jako když jsem kdysi viděl chrám v Efesu. Ani jsem neměl ten zbožný pocit krásy a zázraku, vždyť mi horký vítr foukal sláný písek do očí.

Osel se po mně s podivem ohlédl, když jsem ho pobídl k pohybu. Tady nahoře se zastavil sám od sebe, abych se mohl pokochat nejlepší vyhlídkou, a zřejmě očekával, že zde setrvám delší dobu v údivu, ve výkřicích radosti, ve chvalozpěvech a modlitbách. Obviňoval jsem se, že jsem mrzout a otrok těla, protože jsem nedovedl dostatečně ocenit nejposvátnější pohled nesčetných lidí pro tělesné utrpení a nepříjemný vítr. Osel zastříhal ušima a pustil se po svahu dolů. Krácel jsem mu po boku, pevně se přidržuje postroje, neboť kolena pode mnou klesala.

A jak jsme sestupovali, vítr slábl, až na dně údolí byl sotva znatelný. Bylo již k poledni, když jsme došli v místa, kde se joppská cesta spojuje s cestou z Caesareje a mění se v širokou římskou silnici. Tam již byla spousta lidí. Poblíže brány se lidé

zastavovali a shlukovali hledíce k blízkému pahorku, ale mnozí si přikryli tvář a pokračovali spěšně v cestě do města. Můj osel začal jančit. Pozvedl jsem zrak a spatřil tyčit se na pahorku, trnovým křovím porostlém, tři kříže a rozeznal jsem na nich zkroucená těla ukřižovaných. Houf lidí byl shromážděn na té stráni směřující k městu a hleděl na kříže.

I na cestě se vytvořil hustý dav lidí, že jsem nemohl projít k bráně, i kdybych chtěl. Viděl jsem přece již dost ukřižovaných zločinců ve svém životě a zastavil jsem se u nich, abych se otužil při pohledu na jejich utrpení. V aréně cirku jsem viděl ještě krutější způsoby smrti, ale v nich bylo alespoň nějaké napětí. V křižování nic takového není. Je to jen potupný a pomalý způsob, jak potrestat smrtí. Mám-li vůbec nějakou radost ze svého římského občanství, pak pouze dobrou jistotu, že mne popraví mečem a ihned, kdybych byl někdy obviněn z takového činu, že by mne proň odsoudili k smrti.

Kdybych byl býval v jiné náladě, byl bych nejspíše odvrátil hlavu, zapomněl na zlé znamení a razil si cestu třeba násilím. Avšak pohled na ty tři ukřižované zvýšil nevysvětlitelně mou úzkost, ačkoli jsem neměl na jejich osudu nejmenší účast. A nevím proč, ale musel jsem to udělat, vedl jsem osla ze silnice asi na jedno stadion daleko a vmísil se tam do hloučku mlčících diváků.

Poblíž kříže leželo na zemi několik syrských vojáků z dvanácté legie a hráli v kostky a popíjeli kyselé víno. Nešlo zřejmě o obyčejné otroky či zločince, neboť stranou od vojáků postával i centurio.

Podíval jsem se nejdříve jen roztržitě na ukřižované, kteří se chvílemi zachvívali v křečích. Avšak na prostředním kříži, nad hlavou odsouzeného, byla připevněna tabulka. Na ní nápis řecký, latinský a jazykem lidu: „Ježíš Nazaretský, král židovský.“ Zprvu jsem nevnímal, co čtu, takové dojetí se mne zmocnilo. Pak jsem viděl, že má na skleslé hlavě hluboko vražený trnový věnec, napodobující korunu. Ze stop trnů pak stékaly tuhnoucí praménky krve na jeho tvář.

Skoro současně mi nápis i jeho tvář zmizely. Slunce totiž zmizelo z oblohy a nastala taková tma uprostřed dne, že jsem stěží rozeznal stojící lidi. Zpěv ptáků umlkl stejně, jak to bývá

za zatmění slunce, a umlkly i lidské hlasy, takže bylo slyšet zaznění vojákovy kostky o štít a těžký povzdech ukřižovaných.

Vydal jsem se na cestu hledat židovského krále, jak jsem ti napůl žertem napsal v předešlém svém listě, má milá Tullie. A našel jsem ho na pahorku před jeruzalémskou bránou ukřižovaného, ale ještě žijícího. Pochopiv obsah nápisu a vida trnovou korunu na jeho hlavě, nepochyboval jsem ani okamžik, že jsem našel toho, koho jsem hledal, muže, jehož narození za konjunkce hvězd bylo prorokováno, židovského krále, jenž podle jejich Písem měl vládnout celému světu. Jak jsem to tak jasně pochopil, to je mi zcela nemožno vysvětlit. Ale má ranní úzkost, jež mne od rána neopouštěla, mne připravila na tuto podivnou podívanou.

Byl jsem rád, že obloha potemněla, aspoň jsem se nemusel dívat na jeho hanbu a utrpení. I při letmém pohledu jsem stačil zjistit, že byl zle bičován v obličejí a na těle po římském způsobu. Proto byl v očividně horším stavu než oba druhí ukřižovaní, robustní a osmahlí chlapi z lidu.

Na kratičkou chvilku zmlkly všechny hlasy přírody a lidí. Ale potom bylo slyšet ze zástupu diváků výkřiky překvapení a strachu. Zahlédl jsem, že i centurio pozvedl svůj zrak k obloze a zvědavě se rozhlížel na všechny strany. Mé oči přivykly tmě a začal jsem rozeznávat tvar země i lidí kolem. Ze zástupu se protlačili vznešení Židé, jež jsem poznal podle klobouků, a také učenci, kteří měli veliké střapce v rozích pláště. Vidouce postrašené lidi v zástupu, povzbuzovali je, ale ukřižovanému se posmívali. Vyzývali ho, aby dokázal nyní, že je králem, a sestoupil z kříže. I různé jiné posměšky volali na něho, narážejíce zřejmě na to, co on dříve říkal lidu.

Tak se snažili získat si lid na svou stranu a také tu a tam se ozval nějaký posměšek. Avšak většina lidu hluboce mlčela, jako by chtěla skrýt své city. Podle šatu i vzhledu byla většina diváků z prostého a chudého rodu, mnoho jich přibýlo na svátky z venkova. Vytušil jsem, že v srdci sympatizovali se svým ukřižovaným králem, ačkoli se to neodvážili ukázat ani před římskými legionáři, ani před vlastními vládci. Bylo tam také hodně žen. Mnohé z nich měly přikryté hlavy a plakaly.

Slyše ty výkřiky, pozvedl ukřižovaný chvějící se hlavu a opřel si tělo o přibité nohy. Byl totiž přibit s pokrčenými koleny, aby nezemřel příliš brzo zadušením. Ztěžka nadechl vzduch do plic a křeče otráslý celým jeho tělem. Otevřel zemdlené oči a otáčeje pomalu hlavu, rozhlížel se, jako by někoho hledal. Ale na posměšky neodpověděl. Měl dost co dělat, aby vydržel utrpení svého těla.

Druzí ukřižovaní měli ještě dosti sil. Ten z levé strany využil příležitosti a pitvořil obličej na lid. S okázalou tvrdošijností obrátil hlavu ke králi a přidal se k posmívajícím se s pyšným, ubohým uspokojením. „Což nejsi onen pomazaný?“ zvolal. „Pomoz tedy sobě i nám.“

Avšak onen z pravé strany káral ho z kříže a bránil krále: „My trpíme pro svoje činy, ale tento neučinil nic zlého.“ Potom mluvil ke králi pokorně a smutně a vroucně ho prosil: „Ježíši, vzpomeň si na mne, až přijdeš do svého království.“

V takové situaci a v blízkosti bolestné smrti mluvil opravdu o království. Kdybych byl býval ještě takovým jako dříve, byl bych se rozesmál pro tu neochvějnou víru. Ale teď mi nebylo do smíchu. Sama o sobě byla ona rozmluva příliš tragická a otřesná. Ještě více jsem se však podivil, když onen židovský král otočil vlídně trpící hlavu k němu a utěšoval ho vyhaslým hlasem: „Budeš se mnou v zahradě krále.“

Nerozuměl jsem jeho slovům. Tehdy právě kráčel kolem mne učený muž, jenž si ostrým zrakem podezřívavě prohlížel dav. Zadržel jsem ho a zeptal se: „Co míní váš král královými zahradami? Proč byl ukřižován, když neudělal nic zlého?“

Učenec vyprskl ve výsměšný smích a pravil: „Jsi cizinec v Jeruzalémě? Věříš svědectví lupiče víc než vysoké radě a římskému vladaři, jenž ho odsoudil? On není židovským králem. On jen řekl, že je král, a rouhal se Bohu. Ještě na kříži se rouhá Bohu mluvě o zahradách krále.“

A přitáhl si těsněji plášť, aby ani střapcem nezavadil o můj šat. To mne urazilo a řekl jsem: „Pozeptám se po té věci.“

Hrozivě na mne pohlédl a varoval mě: „Dej si pozor. Neliťuj ho. Je to buřič lidu, povstalec, horší než oba lupiči po jeho stranách.“

Tehdy moje stísněnost propukla v hněv, odstrčil jsem ho a zapomenuv na osla i na svou situaci, zamířil jsem k centuriovi, oslovil jsem ho pro jistotu latinsky a, ukázav na onoho židovského učence prstem, řekl jsem: „Jsem římský občan, tamten Žid mi vyhrožuje.“

Centurio si mne ve tmě pozorně prohlédl, povzdychl znechuceně a udělal, zvoně brněním, několik kroků podél shluku lidí, takže byli nuceni ustoupit a vyklidit místo před křížem. Potom mne pozdravil latinsky, aby mi ukázal, že je vzdělán, ale hned obrátil na řečtinu a řekl: „Neunáhli se, brachu. Jsi-li skutečně občanem, pak se nesluší tvé důstojnosti začínat si takto hádky s Židy v předvečer sabatu.“

Potom se obrátil k zástupu, aniž oslovil zvláště vysoké úředníky a učence, a zvolal: „Rozejděte se do svých domovů! Už jste se tady dost nařvali. Žádné zázraky se tu nestanou. Běžte a napčete se svými beránky, a ať vám kosti uvíznou v hrdle!“

Z jeho slov jsem vyrozuměl, že zde nebyli jenom nepřátelé, ale i takoví, kteří skutečně očekávali zázrak, ba přáli si, aby jejich král vlastní silou sestoupil z kříže. Museli však zůstat tiše v pozadí, ježto se báli úředníků i učenců. Někteří poslechli centuriona a vydali se do města. Také tlačence na cestě se uvolnila.

Centurio mi vrazil důvěrně do boku a vyzval mě: „Pojď si dát srk vína. Tahle věc se nás netýká, ačkoli jsem zde z úřední povinnosti. Židé vždycky zabili své proroky. Jestli si přáli mermomocí ukřižovat svého krále pomocí Římanů, pak přece ještě není důvodu, aby Říman strkal do toho prsty.“

Odvedl mne za kříže, kde leželo na zemi šatstvo ukřižovaných. Vojáci si je rozdělili a každý si dal svůj uzlík zvlášť. Setník zvedl ze země vak s vínem a nabídl mi. Ze zdvořilosti jsem se napil kyselého legionářského vína²⁴ a on se napil také, oddechl si a ujistil mě: „Nejlépe je opít se do nemoty. Naštěstí má povinnost končit s večerem. Dnes je předvečer sabatu a podle židovských zvyků není možno nechat viset těla přes noc.“

A ještě dodal: „Celý Jeruzalém je jako syčící hnízdo zmijí. Čím víc poznávám Židy, tím spíše věřím, že nejlepší Žid je mrtvý Žid. Proto je jen dobře, že v předvečer svátků visí u cesty na těch kládách strašáci a varují je, aby se nebouřili a nepropichovali bezstarostné našince. Ale tento muž je nevinný a prorok.“

Tma byla stále, ačkoli se občas protrhla zarudlým svitem, ale hned zase potemněla. Vzduch pálil k zadušení. Centurio se podíval na oblohu a vykládal: „Vítr z pouště asi zdvihl mračna prachu od východu, ale tak temné mraky jsem ještě neviděl. Kdybych byl Žid, obával bych se, že slunce skrylo svou tvář a že nebesa truchlí nad smrtí božího syna. Onen Ježíš totiž tvrdil, že je syn boží. Proto musel zemřít potupnou smrtí.“

Nemluvil se mnou příliš uctivě. V temnotě se pokoušel poznat podle mého oděvu a tváře, co jsem vlastně zač. Pokusil se i zasmát, ale smích mu uvízl v hrdle. Obrátil zase hlavu k nebi.

„I zvěř je neklidná,“ pokračoval. „Psi i lišky běželi do hor a velbloudi dupali před branou a vzpírali se vstoupit do města. To je zlý den pro celé město.“

„Zlý den pro celý svět,“ řekl jsem s úzkostí v mysli.

Centurio se zarazil nad mými slovy, pozvedl paže jako na obranu a namítl: „Vskutku je tohle jen věc Židů, nikoli Římanů. Ani prokurátor ho nechtěl odsoudit a byl by ho propustil. Ale lid řval chórem: Ukřižuj, ukřižuj! A jejich rada vyhrožovala, že si bude stěžovat až u Caesara²⁵ na vladaře, že chrání buřiče. Proto si omyl ruce v posvátné nádobě, aby se očistil od nevinné krve. Židé řvali a v jásotu přísahali, že berou na sebe krev prorokovu.“

„Kdopak je nyní prokonzulem v Judeji?“ zeptal jsem se. „Snad bych to měl vědět, ale jsem zde cizí. Přicházím z Alexandrie, kde jsem studoval po celou zimu.“

„Pontius Pilatus,“²⁶ odpověděl a podíval se zвыsoka na mne. Asi mě považoval za potulného sofistu.

Byl jsem velice překvapen. „Ale toho já znám,“ vykřikl jsem. „Či přesněji, znám jeho manželku z Říma. Není-li pak ona Claudia, z rodiny Proculů?“ Skutečně jsem byl kdysi návštěvou v římském sídle Proculů na předčítání jakéhosi nudného díla, jehož úmyslem bylo dosvědčit, jak mnoho dokázali Proculovci v Asii pro dobro Říma. Avšak víno a ostatní pohoštění bylo výtečné a horlivě jsem se bavil s Claudií Proculou, ačkoli byla zřejmě starší než já. Dělala dojem jemné a citlivé ženy, a oba jsme se o závod ujišťovali, že se rádi opět sejdem. A nebylo to jenom ze zdvořilosti. Nicméně jsme se již nesetkali. Pamatuji se nejasně, že jsem slyšel cosi o tom, že onemocněla a odcestovala z Říma. Ty jsi ještě příliš mladá, Tullie, a sotva se na ni

pamatuješ. Objevovala se také u dvora Caesarova, než se Tiberius odstěhoval na Capri.

Novina mne překvapila, takže jsem zapomněl na chvíli čas i místo, a před očima se mi objevilo mé mládí a má první zklamání. Centurio mne přivedl zpět do skutečnosti. Řekl: „Jsi-li přítelem prokonzula, občanem a cizincem ve městě, pak tě upřímně zvu, abys strávil čas svátků mezi Římany. Vzrušení Židů je v době jejich náboženských svátků vždycky veliké. Vždyť proto také přišel prokonzul z Caesareje do Jeruzaléma, aby udušil na místě samém bez prodlení všechny pokusy o vzpouru. Snad se lid uklidní, když dosáhl ukřižování svatého muže, ale ručit za ně nikdy nelze. Jeho přívrženci se ovšem ukryli a sotva si něco začnou, neboť ten člověk už z kříže nesestoupí.“

A zašel zpět před kříž, pohlédl pozorně na krále s trnovou korunou, i na oba lotry, a poznamenal znalecky: „Brzy zemře. Židé ho mučili, když ho zajali minulé noci a přivedli před svou radu. Prokonzul ho dal bičovat po římském způsobu, aby lid pocítil nad ním útrpnost, a ovšem také proto, aby mu urychlil smrt. Jak jistě víš, pořádné zbičování před ukřižováním je vlastně čin milosrdenství. Ale těm dvěma se mají zpřerážet holenní kosti, aby viseli bez opory nohou a před večerem se zadusili.“

V té chvíli jsem zaslechl tak strašný zvířecí řev, že jsem podobný nikdy dříve neslyšel. Temnota se proměnila v příšernou třepetavou rudou zář a celý zástup se pohnul v hrůze. To zařval můj osel, jenž se splašil a dal se do běhu, ale zpáteční cestou pryč od města. Několik příchozích ho násilím zadrželo. S nataženou hlavou zařval ještě jednou tím strašným hlasem, jako by v tom zahýkání prorazila úzkost všeho tvorstva. Utíkal jsem k němu. Již se nevzpíral, ale celé jeho tělo se trásllo a bylo pokryto potem. Chtěl jsem ho poplácat a uklidnit, ale mírné zvíře natáhlo krk a málem mě kouslo. Někdo poznamenal, že dnes jsou všechna zvířata jako ďáblem posedlá. To se někdy stává, když vane vítr z pouště.

Od brány přiběhl velitel oslařů, prohlédl oslovy postroje a znamení na uších a obořil se na mne: „Tohle je jeden z našich oslů. Cos mu učinil? Zaplatíš škodu, jestli ti osel onemocní a půjde na porážku.“

Sám jsem byl v úzkostech o osla, neboť v tak podivně rozechvělém stavu jsem nikdy žádného tvora neviděl. Začal jsem mu snímat náklad a bránil jsem se: „Jste všichni jako blázni, vy obyvatelé Jeruzaléma. Já jsem oslu neudělal nic zlého. Ale je postrašen pachem krve a smrti, protože jste ukřižovali svého krále.“

Ale naše hádka byla přerušena a batoh mi vypadl z rukou, neboť celý svět byl naplněn podivným hlasem, jakoby nesmírným povzdychem, a země se nám roztřásla pod nohama. To jsem již kdysi zakusil a uhádl jsem nyní, proč se slunce zatmělo, proč byla zvířata neklidná i proč jsem byl já sám prostoupen úzkostí, až jsem se zalykal. Věděl jsem, že by nebylo příliš rozumné pustit se právě nyní do města a pod střechy, ačkoli bych se byl raději vrhl na lože, zabalil si hlavu a pokusil se zapomenout na celý svět.

Dal jsem oslaři stříbrný denár a řekl: „Nehádejme se v takovéto chvíli, kdy se země chvěje bolestí. Vezmi má zavazadla a postarej se o ně. Převezmu je od tebe u brány.“

Snažil se bitím a kopáním přimět zvíře ke kroku, ale osel se ani nepohnul. Tak mu jen svázal přední nohy, vzal náklad na záda a vrátil se k bráně, k místu, kde se pronajímala zvířata na cestu.

A nevím, bylo-li to pouze ze strachu před zemětřesením, že jsem se neodvážil vstoupit do města, či měl-li jsem neodbytné nutkání vrátit se na pahorek k ukřižovaným, jakkoli mi byl pohled na to utrpení proti mysli. V srdci jsem se modlil k bohům, k těm, jež jsem znal, i k těm, jež jsem neznal, i k zahaleným bohům svého rodu, a pravil jsem: „Ze své vůle jsem studoval proroctví a znamení, ale vaše proroctví mne přimělo k cestě z Alexandrie a vedlo mne v tato místa právě v tuto hodinu. Přišel jsem hledat krále budoucnosti, abych se posadil po jeho bok a dostal za to svou odměnu. Kéž mám takovou trpělivost, abych ho dokázal ctít až do své smrti, i když za to žádnou odměnu nedostanu.“

Vystoupil jsem tedy pomalu na pahorek a připojil se k zástupu. Prořídł zatím. Za ostatními jsem zahlédl skupinu plačících žen. Neviděl jsem jejich tváře, neboť měly hlavu přikrytu. Jejich ochráncem a těшитelem byl jen jakýsi mladík, jehož krásná tvář byla zkřivena strachem i žalem. Zeptal jsem se, kdo to jsou.

Sluha jednoho učence mi ochotně sdělil, že ty ženy šly s Ježíšem až z Galileje, kde pobouřil lid a porušil zákony.

„Onen muž je jeden z jeho učedníků, ale nesluší se ho urazit, neboť jeho rodina i on jsou známí nejvyššího velekněze a on sám je jen pobloudilý mladík,“ vysvětloval mi sluha, ukazuje přitom posměšně prstem na ženu, která se opírala o mladíka: „To je mým slím matka ukřižovaného.“

Když jsem to slyšel, neměl jsem dosti odvahy jít k nim a promluvit s nimi, ačkoliv jsem byl velice zvědav a byl bych rád zvěděl něco o tom Ježíšovi od jeho přívržence. A také hrůza mne jímala při pomýšlení, že jeho vlastní matka hleděla na potupnou smrt synovu. Avšak alespoň tolik úcty měli odpůrci královi k mateřskému utrpení, že nerušili bezútěšný hlouček žen.

Setrval jsem tedy mezi lidmi a čas plynul. Obloha zase potměla, ba byla temnější než prve, a horká suchost vzduchu ztěžovala dýchání. Odporné mouchy a komáři se slétli kolem ran a očí ukřižovaných, jejichž těla se zachvívala křečemi. Král Ježíš se ještě jednou na kříži narovnal, pootevřel své zemdlené oči, pohnul prudce hlavou a hlasitě zvolal: „Má sílo, má sílo, proč jsi mne opustila?“

Jeho hlas byl tak zlomený, že mu bylo sotva rozumět. Diváci se pohnuli a ptali se navzájem, co to volal. Jedni tvrdili, že volal, že ho Bůh opustil, ale druzí ujišťovali, že volal Eliáše. Eliáš byl jeden z židovských proroků a vystoupil v ohňovém voze na nebesa. Proto ti nejzlomyslnější se znovu dali do posmívání a vyzývali ho, aby i on vystoupil na nebesa, pokud jsem dobře rozuměl. Ale zvědaví a zázraků dychtiví si spolu šeptali a přáli si skutečně, aby prorok Eliáš sestoupil a pomohl mu. Mnozí byli přestrašení, že v tom svém posvátném strachu ustoupili dále od křížů a byli hotovi skrýt si tváře.

A opět řekl něco král na kříži. Blíže stojící volali, že si stěžuje na žízeň. Jakýsi milosrdný běžel hned ke kříži, vymačkal z vaku vojáků trochu kyselého vína na houbu, narazil ji na špičku hole a vynesl ji před jeho ústa. Ani vojáci, ani setník mu v tom nezbraňovali. Nevím, byl-li ještě schopen pít, neboť tma byla tak hustá, že jsem jeho rysy nerozeznával. Nicméně jeho rty se jistě svlačily, poněvadž jeho hlas zněl pak jasněji a v hrozné smrtelné

bolesti jako osvobozený, když po chvíli se ještě jednou vzepřel na nohy a zvolal: „Dokonáno jest.“

Opět se začali lidé přít, co to volal. Jeden říkal to, druhý ono. Avšak ve tmě jsem zaslechl zapraskání, když jeho tělo kleslo a zůstalo viset jen na rukou a hlava spadla na hrud. To byl strašný zvuk v temnotách a věděl jsem, že to byla smrt a že již nikdy hlavu nezvedne. Kvůli němu jsem se zaradoval, neboť zajisté se již dost natrpěl, i kdyby byl jakkoli porušil zákony svého lidu.

Ale byl jsem přesvědčen, že jakmile zemře, země opět vzdychne a zatřepe se nám pod nohama. Tak se také stalo. Temné podzemní dunění, temnější a strašnější než dunění bouře, bylo slyšet pod námi a vzdalovalo se směrem k městu. Slyšel jsem pukající skálu a řítící se kamení, i vrhl jsem se s ostatními na zem, neboť jakkoli krátké bylo zemětřesení a hned se ztišilo, bylo přece jen strašlivé.

Potom nastalo naprosté ticho po vši zemi. Najednou se od cesty ozval dupot kopyt tažných zvířat, která zpřetrhala své oprati. Obloha pomalu bledla, poměrně se rozjasnilo a lidé se zvedli a vlekli se, natřásající šat. Kříže stály nepohnutě, ale Ježíš Nazaretský, král židovský, visel umučen na pažích a již nedýchal. I vojáci povstali ze země a v hloučku se na něho dívali s obdivem i ve strachu a šeptali si mezi sebou.

Myslím, že centurio vyjádřil jejich pocity, když neohroženě řekl: „To byl zbožný muž.“ Hledě na přestrasené Židy, rozhněval se na ně, znenáviděl si svůj úřad a volal:

„Vskutku, byl to syn boží!“

Avšak já jsem si připomněl proroctví, jež jsem v zimě studoval, velice jsem se podivil a zašeptal jsem sám k sobě: „Pokoj tobě, vládce světa, králi židovský. Tvé království ani nepřišlo.“

A zároveň jsem se rozhodl, že se vynasnažím ze všech sil a podle svého nejlepššího svědomí objasnit si, jak a proč se toto všecko stalo a jaké byly činy, pro které byl ukřižován a usmrčen tak potupným způsobem, aniž kdo hnul prstem na jeho obranu. Jeho politické plány musely být podle mého buď velmi primitivní, nebo neměl žádného školeného státníka jako poradce. To bylo ovšem pochopitelné, neboť sotva by se byl kterýkoli rozumný muž postavil po bok Židovi, aby dobyl svět.

Opět se objevilo slunce, ale jeho světlo bylo stále ještě podivné a tváře lidí byly sinavé a příšerné v tomto osvětlení. A ještě jednu okolnost ti musím doznat, Tullie. Opravdu je to moje chyba. Nedovedu ti popsat podobu židovského krále. Viděl jsem ho na vlastní oči, a jakkoli byl v hrozném stavu, měla by se mi do mysli vrátit jeho tvář. Ale při nejlepším vůli nemohu o něm říci nic jiného, než že byla opuchlá ranami a promodralá a posetá potůčky krve tekoucí z ranek od trnů. Přesto muselo být něco božského v jeho výrazu, protože po přečtení nápisu na kříži jsem ani na okamžik nepochyboval o tom, že on je skutečným králem Židů.

Rád bych řekl, že v něm byla pokojná důstojnost, ale obávám se, že ta slova mne napadla až post festum. Spíše se mi vrací pocit pokorné poddajnosti, s níž se podrobil svému osudu. Ale jak může být král, jenž ví, že se narodil proto, aby vládl celému světu, pokorný a podvolit se po nezdaru potupné smrti? Co bylo dokonáno? Jen jestli vůbec věděl, že umírá?

Nehleděl jsem na jeho tvář jako ten, kdo si dělá exaktní poznámky, ale byl jsem sám zmaten. Jako by mi úcta bránila dívat se příliš dotěrně na něho v jeho utrpení. Pamatuj také, že po celou dobu byla skoro úplná tma, chvílemi tak hustá, že se sotva rozeznaly obrysy visících na křížích. A když se jakžtakž objevilo slunce, byl již mrtev, a tu teprve mi zakazovala úcta zkoumat tvář bez života.

Spousta lidí odešlo odtamtud, když král zemřel, takže kolem křížů pak bylo nadbytek místa. Židovští učenci a vládní úředníci také spěchali připravit vše na sabat a zanechali jen několik služebníků, aby tam bděli a hlídali, co se bude dít. Jeden z ukřižovaných lotrů začal temně naříkat nad nesnesitelnými bolestmi. Dvě milosrdné ženy se přiblížily se džbány k centurionovi a prosily o dovolení, aby mu směly dát opojného vína. A použily stejné houby a hole jako předtím, namočily houbu do džbánu a napojily pak oba zločince.

Podle slunce bylo zřejmé, že třetí hodina již přešla. Centurio se začal pohybovat jen s námahou, jsa unaven, neboť svůj hlavní úkol provedl a teď si přál zbavit se co nejdříve zbylých lotrů. A také brzy nato přišel z pevnosti kat, provázen vojínem. Nesl prkna. Pohlédnuv znalecky na Ježíše, zjistil, že je mrtev, a začal

chladnokrevně lámat prknem holenní kosti obou ostatních. Bylo nepříjemné poslouchat zvuk lámaných kostí. Oba naříkali a bědovali, ale kat je utěšoval a řekl, že jim tak činí z pouhého milosrdenství. Jméno provázejícího jej vojáka bylo Longinus. Ten se nespokojil s prohlášením katovým, ale vrazil své kopí do boku krále zdola nahoru a zkušeným pohybem prorazil mu srdce. Když opět kopí vytáhl, vytekla z rány krev a voda.

Vojáci si začali sbírat své svršky i získané šatstvo ukřižovaných a s ulehčením spolu žertovali, poněvadž nepříjemná povinnost jim pomalu končila. Avšak několik buřičů, kteří se vloučili mezi dav a využili okolnosti, že lotři při umírání naříkali, začalo vykřikovat protiřímská hesla. Vojáci šli líným krokem proti houfu a strkali do něho štíty. Ve srážce se jednomu z buřičů zlomila čelistní kost. To jim vzalo odvahu a rozprchli se, již jen slabě vykřikující hrozby a slibující pobít všechny Římany a jejich nohsledy v chrámě, jen co budou mít zbraně. Nebyli to však přívrženci krále Ježíše, ale spoluviníci obou ukřižovaných lotrů, vysvětloval mi centurio.

Ten považoval za nejlepší být zdvořilý, přišel ke mně a prosil mne, abych omluvil tu srážku. Přál si, abych si dobře všiml, jak nenásilně všecko ukončil. Prokonzul zakázal totiž pobíjení Židů, a jenom v nezbytnosti dovolil použít zbraní. A neměli zadržet ani obvyklé demonstranty, ježto průvod s nimi by přilákal vždycky řvoucí davy, které se pak shromáždí u bran hradu a hulákají a vyvolávají nepokoje. Je třeba se vyvarovat jakýchkoli rušivých jevů, především v době židovských svátků. To byla nynější politika Pontia Pilata, jenž dříve používal násilných prostředků, jež mu vynesly pouze škodu a Caesarovy výtky. Nakonec centurio pravil:

„Mé jméno je Adenabar. Nyní se zbavím této povinnosti a zároveň tě doprovodím na hrad a ohlásím tě prokonzulovi, až budu podávat hlášení. Sam do města jít nemůžeš. Ti zlotřilci tě viděli hovořit s námi a také poznali, že nejsi Žid. Byly by jenom komplikace, kdyby tě nějak obtěžovali či dokonce zabili, vždyť jsi římský občan. Museli bychom pak provést důkladné vyšetřování a v tomhle prokletém městě je na statisíce úkrytů.“

Zasmál se a pospíšil si zmírnit svá slova: „Vyhneme se rozhodně nepříjemnostem. Ostatně líbíš se mi a vážím si učených

mužů. Dovedu taky číst a psát, i když moje latina je slabá. Ovšem hrad je přecpán, ale jistě najdeme pro tebe nějaké důstojné místočko.“

K svému vysvětlení ještě dodal, že prokonzul má skromné nároky a v Jeruzalému se spokojuje s Antonií, kde je pod ochranou svých vojáků. Héródův mohutný palác je ovšem nesrovnatelně vznešenější rezidence, ale posádka je tak malá, že prokonzul ji nechce dělit na dvě místa, po svých nemilých zkušenostech. Antonia je nedobytná pevnost a ovládá areál chrámu. A v jeho vnějším nádvoří začínají všechny nepokoje.

Palcem ukázal za sebe na mrtvolu visící z křížů, nahlas se zasmál a povídal dál: „Nejzábavnější, co jsem v životě viděl, bylo, když ten prorok Ježíš si svázal z provazů dŮtky a vyhnal z vnějšího nádvoří chrámu prodavače holubů a zpřevracel stoly směnárníků peněz. Tehdy se vládní úředníci ani neodvážili mu odporovat, protože měl s sebou mnoho svých přívrženců. A když vjížděl do Jeruzaléma na oslu, opojený dav mu prostíral vzácná roucha přes cestu, mával palmovými větvemi a slavil ho jako syna Davidova. Jinak se neodvážili ukázat, že ho považují za krále. Skutečně se ví, že je z rodu Davidova, a to jak po otci, tak po matce.“

Opatrně ukázal hlavou ke skupince žen, jež zůstala na pahorku, a poznamenal: „Tamhle je jeho matka.“

Když se zástup rozptýlil, usedly ženy na zem, znavené bolestí, jež byla nad jejich síly. Neskrývaly však již své tváře, ale pozvedly je ke kříži. Ani jsem nemusel hádat, která je jeho matkou. Nebyla ještě stará. V té chvíli se mi zdálo, že její obličej je ten nejkrásnější, jaký jsem kdy viděl. V jeho bolestné ztuhlosti bylo cosi jasného, ale zároveň nepřístupného, jako by ona žena jakživa neřekla jediné zbytečné slovo. Nepotřebovala dokazovat, že je královského rodu. Její tvář byla toho dostatečným důkazem, ačkoli její šat byl stejně prostý jako těch druhých žen.

Byl bych ji rád doprovodil i s jejími společníky z onoho místa, byl bych ji rád utěšil a řekl jí, že její syn je mrtev a již netrpí. Ale její tvář byla tak vznešeně krásná a bolestí tak uzavřená, že jsem se neodvážil přiblížit se k ní. Na zemi vedle seděla druhá žena, jejíž obličej se neustále chvěl a oči se upíraly